

KRISTINA AHLMARK-MICHANEK

Jungfrutro och dubbelmoral
(1962)

Köttets sympati

Det ställs i officiella sexmoralstyggar för ungdom måttlösa krav på motiven för en sexuell förbindelse. "Man har ansvar för vad det blir av partnern", säger t.ex. Askund och Wickbom i Brytningstid. "Utvecklas hon eller han i samvaron med mig till en *friare, gladare, öppnare* människa eller går min påverkan mot inkräkthet, hämning, förtryck? Jag har ansvar för detta."

Om alla hade sådana gränslösa betänkligheter skulle förmodligen aldrig några samlag komma till stånd. Dessutom – ligger det inte något krampaktigt *spekulativt* (översatt till "ansvar" av A & W) över dessa betänkligheter? Vad som glöms bort är vällusten, den omsorg man lägger ned på samlaget för stunden och stundens egen skull, inte för att på lång sikt åstadkomma personlighetsförändringar hos partnern, göra henne eller honom "fri och glad och öppen och duktig". Denna spekulativa metod liknar i sitt negativa förhållande till sinnesnjutningen ungefär ett bantningsprogram. En middag bestående av kalorijakt och kolhydratsräkning för att framtiden ska tillgodoses – vem kan njuta av det? En måltid i kemiska formler...

Och: varför dessa järnhårda krav enbart i samband med sexuallivet? Bör man inte – i så fall – räkna med att man har stort ansvar varhelst man skapar starka relationer till människor? Varför skulle man vara speciellt snäll bara mot dem man vill ligga med? Det finns en mängd tillfällen då man skapar psykologiska band med människor då det borde vara lika mycket på sin plats att uppmana till ansvar som inför en sexuell förbindelse. Vår benägenhet att t.ex. straffa våldtäkt så hårt medan olika former av psykiskt våld går fria, har säkert inte bara sin grund i att det juridiskt är så komplicerat att definiera och konstatera psykiskt våld, utan i att vi är

Utdrag ur Kristina Ahlmark-Michanek (1962), *Jungfrutro och dubbelmoral*, Malmö: Cavefors, s. 50–71, 81–85.

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnborg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådhäftat mjukband i kasset –
finns i bokhandeln!

blinda för var de verkliga grymheterna utspelas. Jag är övertygad om att en människa kan skadas mycket mer genom att t.ex. mötas av fientlighet av sina kompisar i fackföreningen än att möta en sexuell besvikelse – förutsatt att den inte är *alltför* omfattande, givetvis.

Omsorgerna i samband med kroppen dominerar på bekostnad av själen. Jag menar inte bara förmenta omsorger ur sexuell synpunkt, utan också sådana som kommer från medicinen, allmänhygien, kosmetikaindustrin, kostexperter, skibranschråd o.s.v. Denna själ är vad jag kan förstå förbisedd och nonchalerad.

Vi lånar villigt och ofta slarvigt ut själar till varandra. Tröstare och lyssnare är på grund av sin exklusivitet omättligt populära och de mottar ofta inte annat än oförbehållsamma s.k. själsutgjutelser, även om de skulle råka vara praktiskt taget obekanta med personen som lättar trycket. Det förekommer överallt själslig pornografi – man luskar efter folks privatjag, ömma punkter, hemligheter och gottar sig i dem utan att ha den ringaste känsla för att man kanske begår en ojusthet. Om det i princip ska vara mer respektabelt än den kroppsliga föreningen, så är det något vindögt med våra värderingar.

Jag tror det är på tiden att vi verkligen försöker skapa en mer balanserad och rättvis syn på relationen kropp-själ. Att vi lär oss att vara aktsammare om själar och mindre rädda för att kroppen inte ska må väl. Att vi inte lånar och utlämnar själar slarvigt och ointresserat och att vi inser att "sympati" är ett ord som inte nödvändigtvis måste begränsas till den själsliga upplevelsen. "Köttets sympati" låter som en smärre paradox, men det kan ju tänkas att det beror på ovanan att se och höra det. Härmed varde det infört.

De som såg Clouzot-filmen *Sanningen* med Brigitte Bardot fick kanske en uppfattning om vad uttrycket kan referera till:

Bardots Dominique är i en scen husvill och ledsen och en av pojkarna i gänget, Michel, ser sig nödsakad att erbjuda den stackars vinddrivna flickan husrum. "Vi är ju i alla fall kompisar". De kommer hem till Michels anspråkslösa lya, han är trött och hans säng är smal. Michel läser tidningen medan Dominique ålar ned bredvid väggen intill honom. Han gäspar så småningom, släcker förstrött lampan och upptäcker efter en stund, helt slumpartat föreställer man sig, "så mjuk du är" och tillägger efter ytterligare en stund: "Ska vi... för vänskaps skull? (Alltså *inte* för husrummets skull!)

En njutning i vänskapens namn som ger dem ömhet och stärker deras förhållande på det mänskliga planet.

Detta kan kallas den nya, *rena* (utan jungfru- och dubbelmoral) sexualmoralen, om man så vill (icke att förväxla med den s.k. "raggarmoral" som betecknar ett amatörmässigt och nonselektivt sätt att umgås och som f.ö. är genomsyrat av dubbelmoralen. Det finns få så makabra och samtidigt rörande företeelser som att höra en raggare med c:a 100 opassionerade samlag med olika flickor bakom sig förklara

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnborg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådheftat mjukband i kasset –
finns i bokhandeln!

sitt förakt för dessa "kött" och stapplande bekänna sin längtan efter en oskuld). Den "rena sexualmoralen" praktiseras ännu till största delen i mer eller mindre "bohemiska" kretsar, d.v.s. kretsar som på något sätt är oppositionella mot samhället (jämför beatniks). Det sexuella beteendet (ska vi... för vänskaps skull?) framstår alltså som avantgardistiskt – även om det i sig självt inte innehåller något moment av trots, eftersom det förekommer hos människor som är okonventionella över huvud taget. Vad jag kan förstå är det fel att ett sådant beteende ska behöva strida mot, utmana något.

Köttets sympati i samarbete med själarnas.

Samarbete. Vad vi syftar till är naturligtvis en gemenskap, ett medlemskap någonstans, vetskapen om att någon eller några står på vår sida. Men om representanter för båda könen går och bär på övertygelsen att flickans kropp bör sparas, hållas intakt tills Den Rätte uppenbarar sig, blir båda parterna defekta i sina uttrycksmedel, krymplingar i vissa avseenden; inte bara i den bemärkelsen att de utesluter en viss sida av gemenskapen, den sexuella, utan också därför att denna "man-ska-hålla-på-sej"-inställning smittar av sig med hela sin rädsla, misstänksamhet, brist på generositet också på det psykologiska planet. Flickans inställning "jag ska hålla på mej till varje pris" måste ju beledsagas av en tro att elaka angripare existerar i varje representant för motsatta könet och att man måste vara ytterst misstänksam mot elaka angripare. Och pojkar i sin tur beledsagas av den tron att bara de motståndskraftiga flickorna är "värda något". Den ömsesidiga misstänksamheten skapar ett ställningskrig där ens medmänniskor aldrig upphör att vara könsrepresentanter, aldrig blir människor. Säg mig – varför skulle jag inte få klappa en man på kinden om jag tycker han är rar utan att det ska tolkas som en s.k. invit? Varför skulle jag inte få hjälpa honom på med rocken om jag står bättre till?

Föreställningen att de kroppsliga uttrycksmedlen skulle vara de mest privata och sakrosanta, de mest karakteristiska och löftesrika, förstår jag mig inte på. Varför skulle just kroppen vara det kraftigaste insigniet på kärlek, tillgivenhet? "Älskare" är inte märkvärdigare, väsentligare än "människa", tvärtom, bara en delsyssla, om också en mycket viktig sådan. När jag talar till min älskare kan jag göra det genom att smeka honom och jag kan smeka honom genom att tala till honom. Man har sina två uttrycksmedel – språket och den kroppsliga beröringen. De är inte så artschilda som folk tycks tro. I själva verket griper de in i varandra, och i stället för att säga "jag tycker om dej... jag håller med dej... bry dej inte om det... kom då... jag vill ha ett glas vin" m.m. muntligen, kan jag göra det med en smekning. Och i stället för att lägga armarna om och blinka mot kan jag säga "snygg slips du har... ska vi gå på bio i kväll" m.m.

Enkelt uttryckt.

Men – i ord har man svårt att alltid meddela sig adekvat. Orden och ens för-

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnborg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådheftat mjukband i kassett – finns i bokhandeln!

måga att behandla dem täcker inte det man vill uttrycka. Uttrycket blir klumpigt och otillräckligt jämfört med uttrycksbehovet, och detta – svårigheten att förmedla sig till någon – tror jag utmärker och tynger den moderna människan i hög grad.

Som civiliserad och tillknycklad individ har jag därför en viss förkärlek för erotiken, eftersom uttrycksbehovet och uttrycket där har större chans att löpa parallellt och friktionsfritt. Detta gör i sin tur att man kan möta den andra människan öppnare, mer avspänt, broderligare. För till syvende og sist handlar det om ett fanatiskt letande efter den andras – förlåt igen – själ.

Lawrence Durrell har i sin Alexandriakvartett, i den del som heter Balthazar, något tillspetsat formulerat saken så här och lagt den i munnen på den cyniske engelsmannen-författaren Pursewarden:

”...och sedan tror jag att mycket få människor har klart för sig att könsakten är en psykisk och inte fysisk akt... människornas klumpiga parning är rätt och slätt en biologisk omskrivning av denna sanning – en primitiv metod att presentera själar för varandra, engagera dem. Men de flesta sitter fast i den fysiska aspekten och vet ingenting om den *poetiska rapport* som den så klumpigt försöker lära dem... det är därför, Justine, alla dina slöa upprepningar av samma misstag bara är som en enda långrandig multiplikationstabell och kommer att vara det tills du får ut huvudet ur papperspåsen och börjar tänka ansvarigt”.

Dåliga flickor är inte det sämsta

För att åter spåra in på mannens privilegiemoral, dubbelmoralen, tänker jag citera ett stycke ur ett uppmuntrande brev från en ung man på 23 år:

”Att aktningen är låg för de flickor som ger sig efter ’kort tid’ tror jag i många fall bara är ’offentligt’ prat. Jag tror att friska och självständigt tänkande personer innerst inne tycker tvärtom. Av de flickor jag träffat, har de som inte haft för sig att dom obetingat måste ’hålla på sig’ i det längsta varit långt rikare utrustade både emotionellt och intellektuellt än de som representerar motpolen. Dessa verkar beklämmande mindervärdiga om man gör en jämförelse: vingklippta, osjälvständiga, osäkra och utan personlighet. Men deras belägenhet beror ju till stor del på sånt som de själva inte kan hjälpa: uppfostran, moderns inställning under barnets tidiga år och många andra upplevelser givetvis, varför man ju måste ha förståelse för dessa kulturens offer (varav det finns talrika exempel även hos det manliga könet, får jag försiktigtvis tillägga). Det man kan fordra är väl att denna attityd inte skall predikas av vuxna”.

Tyvärr motsäger brevskrivaren i någon mån sig själv. I början av brevet konstaterar han att det säkert bara är ”offentligt prat” att aktningen är låg för flickor som ger sig efter en kort tid (d.v.s. att dubbelmoralen inte är särskilt utbredd), varpå han

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnborg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådheftat mjukband i kasset –
finns i bokhandeln!

i slutet av brevet medger att "talrika exempel hos det manliga könet" också är "offer för kulturen", d.v.s. behäftade med de vederbörliga fördomarna.

Dubbelmoralen borde i rimlighetens namn inte vara så utbredd hos oss, eftersom vår syn på kärleken inte är så schizofren som i t.ex. de sydeuropeiska länderna, där man grovt sett delar in kvinnorna i två grupper: jungfru Marior och skökor, eller – mildare sagt – familjeflickor och dåliga flickor, vilka väntas åtnjuta ljusblått svärmeri respektive sexuell uppvaktning. Mauro Bologninis film *Den vackre Antonio* skildrar en vacker mans upplevelser i detta perversa klimat. Det som är hans öde, stämplar hans potens, är att han bara kan leva sexuellt med kvinnor han psykologiskt sett är likgiltig för. Då har onekligen "usch"-inställningen till det sexuella kulminerat!

Men det var Sicilien, och vi bor i Sverige. Dock låter Blandarens friska erkännande "dåliga flickor är inte det sämsta" som ljuv musik i en tid som är så pjoskig som så här:

Aftonbladet har som så många andra tidningar en rådgivningsspalt i samlevnadsfrågor. Elsa Appelquist, som är spaltens medicinman, besvarade ett oroligt brev från en 50-årig man som hade besvär med sina drifter. Hans fru hade varit sjuk en längre tid och inget sexuellt samliv kunde komma på tal. Den stackars mannen var mycket olycklig för detta och berättade att han "åtagit sig extraarbete för att bli så trött att all tanke på sex skulle försvinna, men det har visst blivit ett komplex".

Fru Hjärtesorg rådde glatt denne man att "sätta i gång med något som riktigt intresserar både Er själv och hustrun". Varför inte bygga en solaltan? Om det var av aningslöshet eller lätt upprördhet (möjligen anade fru Hjärtesorg att mannen sneglade på friska kvinnor) – kan vi låta vara osagt, men varför inte *också* ge ett rationellt råd, t.ex. "har Ni försökt med petting?" (Tyvärr har vi inget svenskt och trevligare ord för denna praktiska företeelse, som borde vara naturlig mellan två människor om de står nära varann.)

Bygga en solaltan – är det det som kallas sublimering av drifter?

Måhända kom nu 50-åringen att allvarligt fundera på Blandarens ord om "dåliga flickor som inte är det sämsta" – om nu en genomsnittskarl i fullt dagsljus vill erkänna denna kvalitet hos "de dåliga flickorna", vilket jag betvivlar.

Vad kan nu detta bero på? Ja, dubbelmoralen bottnar väl djupast i en sorts könsbiologisk vidskepelse, som går ut på att kvinnan inte har lika starkt driftliv som mannen, om ens något alls. Mannens fortplantningsdrift betraktas som något "helt naturligt", som termen brukar lyda, i likhet med funktionerna att äta och dricka. På så sätt kan den som är sipp ursäktade de sexuella beteenden som han vill ursäktade genom att skylla på kroppen som vore den underställd reflexer.

Kvinnan anses däremot enligt denna mystiska åskådning inte ha några biologiska motiv för att ägna sig åt erotik, utan hon bör följaktligen bara ha själsliga. Slutsatsen i detta resonemang blir att hon omöjligt kan ha några själsliga motiv för ett samlag

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnborg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådheftat mjukband i kassett –
finns i bokhandeln!

förrän efter en relativt lång tids bekantskap med en man. Sensmoralen: den kvinna som "ger sig" utan "själslig tacksning" (dvs. efter kort tid) är *dålig*.

Den dubbelmoraliske är givetvis mycket tacksam för att den "dåliga" flickan då och då finns till hands för att hjälpa honom över "reflexernas härjningar", men han har alltså inte styrka, renhårighet, huvud nog att behålla situationen intakt i efterhand. Hans dubbelmoraliska hållning bjuder honom här att förakta och nedvärdera den kvinna som en stund innan beredde honom en spontan njutning. Han skäms för sitt eget engagemang.

Detta att i dag förneka den njutning som upplevdes i går, att svartmåla en person som en stund innan var mycket dyrbar – det är enligt min mening ett osmakligt beteende och det är mycket egendomligt att det inte i större utsträckning anses som osmakligt. Detta är någonting som dubbelmoralisterna borde tänka på vid varje aftonbön, speciellt om de har eller funderar på att skaffa sig en älskarinna.

Älskarinna

Ordet "älskarinna" är polemiskt. I det ligger en tyst uppmaning till kvinnan i fråga att hålla sig strikt till sin funktion som tillfällig, oftast kroppslig stimulans och inte fordra förstärkning av relationen. En älskarinna blir på så sätt en maskin – ofta en övertidsmaskin – och det krävs av henne att hon ska vara lika lätthanterlig som en maskin. (Jag utgår här från vad jag tror är en sorts normalsituation – han: en gift man som inte avser att skilja sig, men som ändå är relativt bunden till älskarinnan, hon: ogift: lite förälskad i den gifte mannen – och vill därmed inte uttrycka någon mening om huruvida folk bör ta sig respektive bli älskarinnor, bara att situationen existerar). Mannen kan ur dubbelmoralisk synpunkt vara ganska frisk, han behandlar sin maskin med ömhet och tacksamhet, men han förutsätter av någon anledning att hon tål ett starkt tryck på känslolivet eftersom hon gått med på förbindelsen.

Att ha en älskarinna innebär inte bara fördelar utan givetvis också skyldigheter. Det är inte bara frun hemma i radhuset som behöver försiktighet, hänsyn, omtanke för att hon råkar vara bedragen. Älskarinnan är – om hon älskar det allra minsta – också "bedragen", även om hon kände sina villkor när hon gick med på sin funktion. Naturligtvis utsäger inte ett vigselbevis att man hädanefter behöver vara just bara mot en person av det motsatta könet. Den som är gift har sin värld fixerad i barn, hustru, hund, avbetalningar på villalån, rabatter och härbre i Norrland. Han har en given plattform att återvända till, eftersom älskarinnan är ett sidospår, en bibana som aldrig behöver förbindas med stambanan. Älskarinnan är en lyxartikel som aldrig behöver inlemmas i vardagligheten, den gifte mannens verklighet.

Vad beträffar älskarinnan däremot ingår mannen i hennes tillvaro, i hennes pla-

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnberg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådhäftat mjukband i kassettskinn
finns i bokhandeln!

ner om man så vill. Hon har ingenting att återgå till, inget dagsljusliv som utesluter mannen och fungerar som en andlig stödkorsett.

Den sentimentale gifte mannen visar dock med nöje fotografier av sina förtju-sande och försigkomna barn för älskarinnan och fordrar dels att hon ska beundra barnen – förstås – och dels att hon ska uppskatta hans chosiefrihet och uppriktighet. Han tror att den gesten, att låta henne få insyn i hans vardagliga tillvaro, bevisar att han betraktar henne som en del av den, vilket är fel. Varje gift man som har en älskarinna han inte ämnar gifta sig med, betraktar henne som något exklusivt och icke-vardagligt, annars skulle han inte umgås med henne.

Men likaväl som denne tafatte man håller sin hustru utanför älskarinnan bör han naturligtvis hålla älskarinnan utanför sitt familjeliv, ”min fru förstår mig inte”, sina barns första rapningar o.s.v. – med andra ord hålla i sär det som inte går att förena på *båda* fronterna, för finns det någon anledning att tro att älskarinnor ska vara starkare, tåligare och rationellare än alla andra människor? Men de flesta män tycks vara benägna att tro det och jag gissar att det är dubbelmoralens fel. Man anser i smyg att den kvinna som ger sin kropp utan sidoblickar på äktenskap, som säger ja till att förstöra en man erotiskt utan några fästmötankar, på något sätt måste vara en dubiös kvinna. En lätt fläkt av förakt, så lätt att mannen i fråga kanske inte skulle erkänna den ens för sig själv, smyger in. Hon ses på något sätt ut syndens synvinkel och väntas därför tåla förödmjukelser, påfrestningar, vilket är en något egendomlig uppfattning. Vad är det – i så fall – som säger att ”syndare” tål förödmjukelser bättre än ”icke-syndare”?

Kvinnan är vad jag förstår prisgiven i mycket större utsträckning än mannen – om detta härstammar ur det faktum att det är hon som blir med barn, kan vi ju låta vara osagt, även om det låter troligt. Följande lilla scen visar i någon mån hennes utsatthet:

Vid bardisken på en relativt mondän krog satt en flicka som var klädd i rosa, hade Brigitte Bardot-rufs i huvudet och plutade vackert med munnen. Söt, glad, van. En så kallad eftertraktad flicka. Omkring henne grupperade sig tre män. Den som satt till höger om henne var verserad, berusad, snobbigt kvick och fungerade för tillfället som driftkucku för de andra. (Trots detta var det han som angav tonen och höll uppe varvet på sammankomsten, den typiska dubbelrollen för driftkuckun – häcklad, men outhärdlig.) Kavaljer nummer två var tydligen en trygg, avledande person utan större betydelse som man för flickan. Kavaljer nummer tre däremot var en nästan löjligt vacker person – lång, välbyggd, mörk och brytande på spanska eller franska. Den latinska mjukheten blandad med den intuitiva säkerheten kännetecknade honom och han uppvaktade flickan med en bunden glöd från ytterplats, måttfullt, lagom förstrött – d.v.s. taktiskt. Hon höll stånd tills han tillfälligtvis smekte hennes nacke då han gick förbi. Då valde hon. Trots att hon till en början uppförde sig som om

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnborg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådheftat mjukband i kassett –
finns i bokhandeln!

den berusade hade övertaget kunde hon inte undgå att visa den latinske att han tagit hem spelet.

Sällskapet började tala om att gå till en annan bar, flickan interfolierade med att påpeka för den berusade att han lovat bjuda på middag hemma hos sig och förvirringen var skenbart ganska stor. Hos alla utom den latinske. Det slutade – naturligtvis – med att flickan och den latinske reste sig och gick ut, och den berusade utstötte ett litet förtvivlat rop som drunknade i sorlet på restauranten.

Därmed var inte sagan slut. Den latinske kom igen, lutade sig över sina bröder med armarna om deras axlar och i manligt samförstånd accepterade de situationen. De brådade nickande och log, den latinske verkade att om inte be om ursäkt så i varje fall visa bröderna sin lojalitet. Detta var det viktigaste för honom just nu; sedan han manövrerat till sig den åtråvärda gällde det att tillförsäkra sig den manliga respekten, vänskapen.

Flickan stod i bakgrunden totalt bortglömd. Hon blänkta till som en melankolisk räka i dörren, väntande på den latinske.

En kväll som började med tre intensiva och flirtande kavaljerer hade alltså slutat med en kavaljer vars enda intresse var att ställa sig in hos sina sektsyskon. Visserligen hade hon förmodligen några timmars erotik och sammetsord framför sig, men det var troligen allt.

Kvinnans utsatta ställning: att i samma ögonblick som hon valt, utdelat kärlekslöftet, *riskera* att i mannens ögon förvandlas till något ointressant. Det är dessa nivåskillnader – först piedestal och sedan platt fall – som skapats av dubbelmoralen och som gör en kvinna så sårbar.

Inte är det från den utgångspunkten svårförståeligt att hon jagar trygghet, en trygghet som för henne utesluter möjligheten av förödmjukelser från de dubbelmoraliska varelser som hon anser sig hotad av. Och den enda trygghet i den vägen hon vågar lita på är kärlek och äktenskap. Pådriven av den passionsförväntan som vår tid inpumpat i henne blir trygghetsjakten inte mindre omfattande än förut, då kvinnan först och främst jagade ekonomisk trygghet.

Än en gång vill jag citera Lawrence Durrell, kärleksprofessor: "Man måste vara generös för att känna vällust. Egoismen är en fästning i vilken 'le conscience de soi-même' förtär allt som ett frätmedel. Den sanna vällusten ligger helt visst i givandet".

Från kyrkligt-pedagogiskt håll är man mycket noga med att framhålla att det sexuella utbytet bör sparas tills man är övertygad om att kärleken kommer att bestå även om månader och år. Vad jag kan förstå är det alltid omöjligt att veta något sådant, och hur skulle vi kunna ge och känna vällust, vara generösa, om vi hela tiden spekulerar över "kan jag vara säker på att jag är älskad, att jag är det även om tio år", om vi hela tiden bör tänka på att vi ska göra lönande investeringar i en annan människas känsloliv. Det blir en otäck handel med känslor. Transaktioner som till

förutsättning måste ha garantier för kraftig återbetalning hör inte hemma på det emotionella planet. Det kan sluta med att folk *inbillar* sig att de älskar och är älskade för att ha ryggen fri inför sitt samvete. Det kan alltså urarta till hyckleri att alltid fordra garantier för de känslomässiga gester man gör mot sina medmänniskor.

Sådana "garanti"-människor kan givetvis gå med på ett samlag "för vänskaps skull" – felet är bara att de aldrig skulle erkänna det motivet. Låter motivet "för vänskaps skull" verkligen så skräckinjagande? Det kan ju rimligen inte alltid vara en stor skillnad mellan det och "för kärleks skull", men den skillnad som eventuellt finns försöker man utöka genom hyckleri och bevara genom demagogi.

Vad är det för fel på vänskap? Är det någon som tror att vänskap är lättare att få och ge än något som är kärlek eller liknar kärlek? Den erotiska attraktionen är inte komplicerad eller sällsynt, att ligga med någon är inte tekniskt svårt. "Den besjälade passionen" är givetvis något märkvärdigare, men jag föreställer mig att det i princip inte är svårt att "besjäl" något som är så färgstarkt och spännande till sin natur som den erotiska passionen. Vad som däremot är svårt att "besjäl", för att fortsätta med denna pampiga term, är den triviala, vardagliga gemenskapen. När den "besjälas" förvandlas den till vänskap och det är gissningsvis den enda riktigt hållbara känsla som finns. All hållbar kärlek är därför ett känslokomplex vari vänskapen ingår.

Om man inte fördömer kamrättskapet, varför skulle då ett samlag "för vänskaps skull" fördömas?

Så resonerar dock inte den officiella sexualmoralen. Den understödjer den trygghetsjagande kvinnan, som känner sig attackerad och hotad av männen, i hennes rädsla och rekommenderar henne avhållsamhet. Det är här den officiella sexualmoralens defensiva struktur kommer fram: den är inställd på att skydda människor från erotikens nackdelar, inte att hjälpa dem fram till dess fördelar. Den som tror att man kommer fram till fördelarna om man undviker nackdelarna har chans att bli besviken. För att vara säker på att slippa nackdelarna tar man givetvis ett steg från hela den aktuella problemställningen och hamnar utanför.

Det är också så de trötta pedagogerna, handhavarna och distributörerna av sexualregler, handlar. För att inte ta några risker rekommenderar de ett helt defensivt förhållningssätt. Givetvis kan de vara säkra på – om de blir åtlydda – att de risker som de vill leda människor förbi, inte inträffar. Men inte mycket annat heller inträffar.

"Stilla natt, heliga natt..."

[---]

Äktenskap

Ännu en vanlig form av kritik mot "den rena sexualmoralen" ser ut så här (klippt ur en insändare, som kommenterade en artikel i Idun, där jag i positiv ton berörde samlaget "för vänskaps skull" i filmen Sanningen):

"Ska våra barn få växa upp utan att lära sig att känna glädje och trofasthet av lojalitet mot en enda människa? Skall de så snart svårigheter dyker upp lämna sin partner för att uppleva det andra eller tredje osv. 'rena kärleksförhållandet'? Hur skall dessa klara upp sina hemförhållanden, när de bildat familj och fått barn? Eller är det meningen att själva urcellen i samhället, familjen, fullständigt skall skingras?"

För det första förnekar jag inte generellt möjligheten av att "klara upp sina hemförhållanden", dvs. skapa ett lyckat äktenskap, trots erotiska upplevelser vid sidan om, även om det ställer speciella krav på kontrahenterna. För det andra kan jag inte inse sambandet mellan en positiv inställning till erotik och brist på motståndskraft visavi kroppslig attraktion. Den fysiska troheten är till stor del ett förnuftigt åtagande och det finns ingen anledning att tro att man skulle vara mindre förnuftig i det avseendet om man har sexuell erfarenhet vid giftermålet. Tvärtom – erfarenheten måste rimligtvis vara ett gott stöd. En vana vid erotik och erotikens spelregler gör att man känner till de erotiska lockrop som produceras utifrån, man vet vad de mest sannolikt har för konsekvenser och behöver inte t.ex. som "oerfaren ung fru" frestas av dem i tron att det äntligen är Den Stora Kärleken som uppenbarat sig. Det kända lockar rimligen inte lika mycket som det okända i det här fallet.

Dessutom är man mer tränad i sexualia, tar med sig ett viktigt kunnande och i bästa fall en öppenhet och frikostighet in i äktenskapet, vilket underlättar mycket.

Någon illasinnad person kan i samband med äktenskapet triumferande plocka fram en bunt amerikanska undersökningar som berättar om "anpassning i äktenskapet" och som ofta utvisar bl.a. att de äktenskap är lyckligast där parterna *inte* haft många föräktenskapliga förbindelser. Vad jag skulle vilja veta är hur dessa lyckliga äkta pars *attityd* till föräktenskapliga förbindelser ser ut. De som har en negativ attityd mot föräktenskapligt sexualumgänge måste givetvis vara mer tillfredsställda om äkta hälften levt sitt föregående liv relativt sparsamt på den punkten. Denna attityd bör vara relevant för anpassningen i äktenskapet, men undersökningarna berättar inte någonting om den.

Om inte annat så i polemiskt syfte kan jag i detta sammanhang referera till t.ex. en undersökning av Lewis Terman, som fann att de två viktigaste faktorerna i det sexuella samlivet dels är att kvinnan får orgasm, dels att driftstyrkan hos de båda makarna är ungefär lika stor. Eftersom ungefär hälften av alla kvinnor är frigida (varmed menas hela skalan från direkt obehag av samlaget till att orgasm inte uppnås) kan man undra hur det är med den sexuella lyckan i äktenskapen. Enligt Kinsey

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnborg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådhäftat mjukband i kasset –
finns i bokhandeln!

har kvinnans förmåga att uppnå orgasm samband med hennes ålder och civilstånd, dvs. erfarenhet. Om alltså erfarenheten anses viktig – den kan också kallas anpassning eller tekniskt kunnande eller harmoniskt förhållande till erotiken – måste det vara rimligt att anta att jungfrumoral och dubbelmoral arbetar utifrån felaktiga utgångspunkter.

Godnatt!

”I vårt land är moral detsamma som sexualmoral. Gamla tant Agda läser Henry Miller en gång om året för att hålla sin indignation vid makt”.

Karaktäristiken är Sven Fagerbergs och är hämtad ur hans senaste bok Kostymbalen. Jag fick själv starka bekräftelser på denna tolkning av ordet ”moral” efter Idun-artikeln om filmen Sanningen och dess ”rena erotik”. Av insändarna som strömmade till redaktionen kunde jag utläsa att man hade tolkat mig så att jag var positivt inställd till detta: kriminalitet, prostitution, könssjukdomar, slapphet, nihilism och allmän normlöshet. Denna vidskepliga benägenhet att tro att en s.k. frigjord syn på sexualia implicerar ett allmänmoraliskt fördärv borde vara föråldrad, men är tydligen vid fullt liv.

”Slappa normer för samlevnad” var ett uttryck som ofta återfanns i kritiken. Vad jag kan förstå kan det vara mycket ”slappare” att vara sexualfientlig. Man skyddar sig bakom en defensiv hållning och gör inga som helst försök att behärska sig fram till en lugnare och mindre spänt högtidlig syn på kroppen. Jag kan inte förstå tjugningen och meningen med att förneka kroppen av jungfru- och dubbelmoraliska skäl – och jag tror att de praktiska och hygieniska motiven till ”nej”-sägandet är förhållandevis få. Därför far många svenska kvinnor som bekant till sydligare länder och bejakar sin kropp i skyddad anonymitet. Det är naturligtvis inte något fel på det – mer än att det är eskapism, att det blir dyrt och att sydlänningarna blir något vilesledda – men vore det ändå inte bättre om vi kunde stanna hemma?

Klara Arnberg FÖR VÄNSKAPS SKULL

Kommentar till Kristina Ahlmark-Michanek,
Jungfrutro och dubbelmoral

Det som framför allt upprörde samtiden när *Jungfrutro och dubbelmoral* kom ut 1962 var att den unga journalisten Kristina Ahlmark-Michanek (f. 1938) förespråkade "samlag för vänskaps skull". Avfärdandet av "den stora kärleken" som grundläggande krav för att ha samlag bröt mot såväl kyrkans som skolans och den samtida sexualupplysningens vägledningar. Den självklara kopplingen mellan kärlek och sex borde enligt Ahlmark-Michanek lösas upp. Hon ifrågasatte således inte bara den av kyrkan och skolan rekommenderade avhållsamheten före äktenskapet och under uppväxt-åren, utan även huruvida kärleken var ett nödvändigt kriterium för sexuell samvaro.

Den tunna pocketboken *Jungfrutro och dubbelmoral*, ur vilken vi här presenterar ett utdrag, var liksom sexliberalismen i allmänhet ett resultat av en generell sekularisering och kan ses som en del i ett slags modernisering av sexuallivet. Även om medicinen i stora delar hade övertagit tolkningsföretrådet beträffande den biologiska sexualiteten från kyrkan, fanns starka samhälleliga normer kring äktenskap, samlevnad och sexualitet som Ahlmark-Michanek och andra sexliberaler motsatte sig. Kristendomen kritiserades hårt och Ahlmark-Michanek ansåg att det var självklart att kyrkans män och kvinnor borde avstå att lägga sig i sexualdebatten eftersom de var "bakbundna av kristendomens traditioner". Hon förespråkade istället för "fasta normer" en värderativ relativism, som kunde skapa en sorts tolerans med "grundlig respekt för individualismer och variationer" och där endast humanismens norm skulle ligga fast.

En ny sexualmoral

Upprinnelsen till boken var en recension av filmen *Sanningen* med Brigitte Bardot i huvudrollen som Ahlmark-Michanek skrivit för veckotidningen *Idun* 1961. I filmen tyckte hon sig se en ny och ren sexualmoral, något hon uppmanades av två konkurrerande förlag att utveckla i bokform. Boken såldes i stora upplagor och Kristina Ahlmark-Michanek skrev så småningom även manus till filmen *För vänskaps skull* som gick upp på biograferna 1965. Att bokens tema till och med blev omskrivet till film vittnar om ämnets stora genomslagskraft.

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnberg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådhäftat mjukband i kassett –
finns i bokhandeln!

Äktenskapet och hemmafrulivet hade under 1950-talet starkt idealiserats. Då boken kom ut var giftermålsfrekvensen hög och många gifte sig relativt unga. Samtidigt växte sig ungdoms- och populärkulturen sig allt starkare, vilket ofta medförde en social oro över ungdomars utsvävande liv och -sexualvanor.

Jungfrutro och dubbelmoral brukar utpekas som startskottet för 1960-talets utbredda sexualdebatt som, utöver ungdomssexualitet och utomäktenskapliga sexuella förbindelser, även kom att behandla ämnen som pornografi, homosexualitet och aborter. Den förändrade syn på sexualitet som också kommit att kallas den sexuella revolutionen, var en västerländsk företeelse. Den tog sig olika uttryck i olika länder men kom i förlängningen att innebära förändrade sexuella mönster, normer och kulturella uttryck. I Sverige skedde under 1960- och 1970-talen omvälvande rättsliga och normmässiga förändringar på flera av dessa områden: ungdomars sexualliv accepterades alltmer, pornografi avkriminaliserades 1971, fri abort infördes 1975, en organiserad gayrörelse växte fram och sjukdomsklassificeringen av homosexualitet togs bort 1979. Mönstren för samlevnad ändrades och antalet samborelationer ökade. Sexualundervisningen i skolan utreddes och utökades och fick ett mer liberalt innehåll, till stor del som ett resultat av diskussionerna om Ahlmark-Michaneks bok. Sexliberalismen kom dock att kritiseras av 1970-talets kvinnorörelse för att sakna maktanalys avseende kön. I 1960-talets sexualdebatt föll alltså det könsperspektiv, som hos Ahlmark-Michanek var centralt, delvis bort. Diskussionerna om den "fria sexualiteten" fördes under resten av 1960-talet främst av män.

Jungfrur och dubbelmoralister

Efterkrigstidens svenska version av sexliberalism startade inte med Ahlmark-Michaneks bok, utan fanns i den svenska debatten även tidigare. Ivar Lo-Johansson lät en romankaraktär propagera för att "släppa till flickorna" under 1940-talet och författaren Bengt Anderberg, som på 1960-talet gav ut litterära pornoveller under titeln *Kärlek*, framhöll redan på 1950-talet pornografi och onani som ofarliga och glädjefyllda fenomen. Både Ivar Los och Anderbergs inlägg blev häftigt debatterade. Utöver detta använde sig filmskapare av det sexuellt frigjorda i exempelvis Arne Mattssons *Hon dansade en sommar* (1951), Ingmar Bergmans *Sommaren med Monika* (1953) och Lars-Magnus Lindgrens *Änglar, finns dom?* (1961). Det var ju också en film, om än en fransk sådan, som fick Ahlmark-Michanek att förutspå ankomsten av en ny sexualmoral. Det nya med Ahlmark-Michaneks bidrag var att hon förespråkade unga kvinnors rätt till självbestämmande över och bejakande av sin sexualitet. Att en ung kvinna själv kritiserade skolans och kyrkans sexualitetsuppfattningar var viktigt för hur boken uppfattades eftersom det i sig stred mot de föreställningar som var rådande om kvinnors och flickors intressen. 1940- och 1950-talens farhågor över exempelvis Ivar Los och Anderbergs sexliberala synsätt var att en friare sexualitet, utanför det heterosexuella äktenskapet, stred mot kvinnans monogama natur och själsliga väsen. Den sexualupplysning som Ahlmark-Michanek kritiserade syftade även till att skydda flickor från pojkar med en pockande och stark sexualitet: en uppmuntran till

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Årberg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådhäftat mjukband i kassett –
finns i bokhandeln!

att säga nej och en varning för de sociala repressalier som drabbade den flicka som "gav sig" för lätt. Att en ung kvinna skrev öppet och rättframt om sexualitet utan att tydligt förneka sina egna begär var uppenbart provocerande och säkerligen kittlande.

Jungfrutro och dubbelmoral var de fenomen som Ahlmark-Michanek framför allt tyckte att den samtida sexualmoralen kännetecknades av. Jungfrutron var föreställningen om den kvinnliga sexualiteten som naturligt oskuldsfull, vilket även hängde samman med oskuldskravet vid giftermål. Dubbelmoralen beskrev hon som "att mäta en flickas värde i den tid som förlöper innan hon ger sig åt honom och dessutom efteråt förneka den njutning och tacksamhet han kände tillsammans med henne". Jungfrutron och dubbelmoralen såg Ahlmark-Michanek som "kardinalsjukdomarna i förhållandet mellan män och kvinnor" och som "sexualmoralens könssjukdomar", vilka i stort sett oemotsagt upprätthölls av skolan och sexualrådgivare. Ahlmark-Michanek har senare framhållit att hon inspirerades av Eva Mobergs "Kvinnans villkorliga frigivning". Boken kan därför delvis ses som en utökning av Mobergs likhetstänkande till att även inkludera det sexuella, det vill säga en skarp kritik av upprätthållandet av olika sexuella normer för kvinnor och män. En viktig poäng var därför, vilket framkommer i den återgivna texten, avfärdandet av föreställningen om att män skulle ha en starkare sexualdrift. Dubbelmoralen beskrevs snarare som en maktfaktor som rättfärdigade mäns sexuella oansvarighet, än som något biologiskt betingat.

Reaktioner

En stundtals mycket hätsk debatt följde på Ahlmark-Michaneks bok. De som företrädde en (vad sexliberalerna kallade) äldre kristen syn på sexualitet och som betonade sexualitetens plats inom det heterosexuella äktenskapet reagerade starkt på idén om samlag "för vänskaps skull". På de senare upplagorna av boken fanns pastor Gunnar Anselms kommentar tryckt nästan som en reklamslogan: "...ett sabotage mot vårt folk, inte minst dess ungdom". Det är lätt att tänka sig att uppfattningen av boken som radikal stärktes av framför allt den kristna kritiken av detta slag. Anselms reaktion återspeglar även den starka oro en del kristna företrädare kände inför den växande antikyrkliga kritiken, den allmänna sekulariseringen och sexualiseringen av samhället, äktenskapets och kärnfamiljens hotade ställning. Kritik kom även från aktiva sexualupplysare som bekymrade sig över ungdomsgraviditeter, könssjukdomar och övergrepp. Denna kritik var möjligen svårare att hantera, men bemöttes av dem som förespråkade en friare sexualmoral genom att oron framställdes som överdriven. Även den äldre kvinnorörelsen, som Fredrika-Bremer-Förbundet, ansåg att könsrollsdebatt och krav på fria förbindelser inte borde sammanblandas. De såg en intressekonflikt mellan kvinnors frigörelse och en allmän sexuell frigörelse. Generellt sett höll sig dock kvinnorörelsen avvaktande i frågan och var inte särskilt högljudd.

Kristina Ahlmark-Michanek blev även personligen påhoppad, kritiserad och psykologiserad. Författaren Viveka Heyman skrev som svar boken *Vad vet Kristina om vänskap?* där formatet och omslaget var snarlikt Ahlmark-Michaneks (stor svartvit

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Årberg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådhäftat mjukband i kassett –
finns i bokhandeln!

bild på respektive författare och rödtonad text). Heyman ansåg inte att Ahlmark-Michaneks verklighetsbeskrivning stämde; det var enligt henne snarare svårt för flickor att säga nej utan att bli anklagade för att vara "gammalmodiga torrisar". Män kände krav på sig att visa sin potens för att vara "riktiga män", medan kvinnor som vågade säga nej enligt Heyman satte ett högt pris på sig själva och var på så vis inte mannen till lags. Hon menade att Ahlmark-Michanek själv hade samlag med män för vänskaps skull i betydelsen "samlag för att man skall bli vänner". Utifrån en analys av avsnittet om "Köttets sympati" hävdade Heyman att erotiken var Ahlmark-Michaneks enda sätt att knyta vänskapsband.

Jag tolkar, till skillnad från Heyman, Ahlmark-Michaneks tal om vänskap som en önskan att avdramatisera sexualiteten och snarare på en övergripande nivå få till en kamratlig och vänskaplig relation mellan könen: att betrakta varandra som människor snarare än könsvarselser som hon själv uttryckte det. Jungfrutron och dubbelmoralen satte käppar i hjulen för en sådan relation. Ahlmark-Michanek förespråkade därtill rätten till preventivmedel och en omprövning av abortlagstiftningen. P-pillren förstärkte så småningom möjligheterna till ett annat sexuellt mönster där rädslan för ovälkomna graviditeter kunde stävjas, samtidigt som kvinnor själva kunde kontrollera skyddet. Andra preventivmedel som exempelvis pessaret användes dock ofta av kvinnor som ville ha sex utan att skaffa barn under 1960-talet. När p-pillren introducerades på den svenska marknaden i mitten av decenniet var sexualmoralen alltså redan under omprövning.

Kommersiella konsekvenser

Föreställningen om kvinnors sexuella frigörelse, en sexualitet utanför äktenskapet och kärleksrelationer som syftade till njutning snarare än barnalstring var även betydelsefull för acceptansen av kommersiell sexualitet och den våg av pornografi som växte sig starkare under 1960-talets senare del. Under decenniet kom flera svenska filmer med sexscener som upprörde konservativa och religiösa krafter i Sverige och utomlands, vilket förstärkte ryktet om "den svenska synden" (en långlivad myt om att svenska kvinnor var mer sexuellt frigjorda än andra). Ahlmark-Michanek diskuterade varken pornografi eller andra kommersiella uttryck, men pornografer kom att förespråka en liknande fri sexualitet både i sina tidningar och i den allmänna debatten. En viktig del i detta var föreställningen om den kvinnliga sexualiteten som stark och njutningslysten. De svenska internationellt inriktade porttidningarna drev flera sexliberala frågor och byggde sin utgivning på myten om den svenska sexuella kvinnan som talade öppet om politiska frågor och sex.

Den "erotiska jämlikhet" som Ahlmark-Michanek förespråkade uppfylldes dock inte i pornografins version av den fria sexualiteten. Där behölls könsolikhetstänkandet i förhållandet av ett ungarliv med fritt och frekvent sex utan konsekvenser. Om Ahlmark-Michaneks bok syftade till att omförhandla den dubbelmoraliska synen på den kvinnliga sexualiteten bortom jungfrutron, handlade diskussionerna i 1960-talets porr- och herrtidningar snarare om en omförhandling av den heterosexu-

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I-II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnborg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambok.se

Antologi i två volymer, trådheftat mjukband i kassett –
finns i bokhandeln!

ella maskuliniteten bortom familjeansvar och (kristen) moral. Om Kristina Ahlmark-Michanek drevs av ideologisk övertygelse och en vilja till sexuell jämlikhet, drevs porr- och herrtidningarna snarare av en kommersiell logik.

Klara Arnberg är ekonomhistoriker verksam vid Stockholms universitet.

För vidare läsning

Analysen bygger till stora delar på de resonemang som förs om *Jungfrutro och dubbelmoral* i Lena Lennerhed (1994), *Frihet att njuta: sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*, Stockholm: Norstedt.

Se även Lennerhed (2001), "En modern sexualitet", i Peder Aléx & Jonny Hjelm, red., *Efter arbetet: studier av svensk fritid*, Lund: Studentlitteratur, för diskussion om sexualitet och modernitet under 1960-talet.

Om den svenska synden och dess uttryck inom den pornografiska pressen har jag själv skrivit i Arnberg (2009), "Synd på export: 1960-talets pornografiska press och den svenska synden", *Historisk tidskrift* nr 3.

För diskussion om film och pornografi, se Maria Larsson (2007), "Drömmen om den goda pornografin: om sextio- och sjuttiotalsfilmen och gränsen mellan konst och pornografi" i *Tidskrift för genusvetenskap* nr 1–2.

För ytterligare källtexter, se t.ex.:

Kristina Ahlmark-Michanek (1961), "Kan hon verkligen försvaras?" i *Idun* nr 7 (den ursprungliga recensionen som föranledde boken).

Viveka Heyman (1963), *Vad vet Kristina om vänskap?* Stockholm: Geber.

Detta är ett utdrag ur

KÖNSPOLITISKA NYCKELTEXTER I–II

ISBN 978-91-7061-107-0

red. Klara Arnberg, Fia Sundevall & David Tjeder

© Makadam förlag 2012 www.makadambook.se

Antologi i två volymer, trådhäftat mjukband i kassett –
finns i bokhandeln!